

DOI: [10.32702/2307-2156-2019.3.20](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2019.3.20)

УДК: 631. 1: 330

*В. І. Юрченко,
к. н. з держ. упр., доцент каф. економічної теорії та підприємництва,
Запорізький національний технічний університет*

ЗАСАДИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

*V. I. Iurchenko
candidate of State administration Sciences,
reader Dept. of economic theory and enterprise, Zaporizhzhya national technical university*

BASES OF INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Надано характеристику сучасним пріоритетам реалізації аграрної політики. Визначено основні чинники підвищення ефективності державної фінансової підтримки. Розглянуто основні засади підвищення ефективності інноваційного розвитку підприємництва в аграрному секторі України. Надано характеристику показникам інноваційної ефективності. Встановлено чинники, які впливають на ефективність інноваційного розвитку підприємництва в аграрному секторі. Визначено положення, на яких будується система внутрішньогосподарських відносин в більшості організацій аграрного сектору. Обґрунтовано напрями вдосконалення організаційного механізму, покликано стимулювати підвищення ефективності інноваційного розвитку підприємництва в аграрному секторі України. Визначено основні проблеми, що стримують інноваційний розвиток підприємництва в аграрному секторі України. Розглянуто найбільш розвинені форми господарювання в аграрному секторі України.

The agrarian and economic reforms carried out in the last twenty years have allowed us to lay the foundations of a mixed economy, having partially carried out a number of land reforms, fundamentally changing the organizational and legal forms of agricultural organizations. The modern priorities of the implementation of agrarian policy are characterized. The main factors of increasing the efficiency of state financial support are determined. The main principles of increasing the efficiency of innovation development of entrepreneurship in the agrarian sector of Ukraine are considered. Characterized by indicators of innovative efficiency. Factors influencing the efficiency of innovative development of entrepreneurship in the agrarian sector are identified. The provisions on which the system of intraeconomic relations is being built in most organizations of the agrarian sector are determined. The directions of perfection of the organizational mechanism, designed to stimulate the increase of efficiency of innovation development of entrepreneurship in the agrarian sector of Ukraine, were substantiated. The main problems that restrain the innovative development of entrepreneurship in the agrarian sector of Ukraine are determined. The most developed forms of management in the agrarian sector of Ukraine are considered.

The most developed forms of management in the agricultural sector of Ukraine are joint-stock

companies and limited liability companies. They fall into the second category with good financial condition. In order for these organizational and legal forms to receive the highest rating and to be included in the category with the best financial results, they need to: conduct a comprehensive analysis of their activities in order to search for unused reserves; competently conduct marketing policy, plan and predict opportunities for cooperation with processing and sales enterprises; use financial support to strengthen their operations; improve the structure of production, eliminate unprofitable industries, strengthen the development of profitable production industries at this stage; determine possible repayment of accounts payable on the basis of existing benefits, deductions and loans, the sale of surplus property, the use of rental relations.

Ключові слова: *Інноваційний розвиток, сільське господарство, підприємство, ефективність, ефективність інноваційного розвитку, аграрний сектор, сільське господарство.*

Keywords: *Innovation development, agriculture, entrepreneurship, efficiency, efficiency of innovation development, agrarian sector, agriculture.*

I. Вступ

Аграрно-економічні реформи, проведені в останнє двадцятиріччя, дозволили закласти основи багатокладної економіки, частково здійснивши ряд земельних перетворень, принципово змінивши організаційно-правові форми сільськогосподарських організацій.

Сучасну ситуацію в агропромисловому комплексі можна охарактеризувати як досить суперечливу. З одного боку, відбувається спад сільськогосподарського виробництва з руйнуванням виробничого потенціалу сільськогосподарських організацій, з іншого - у наявності існують приклади вдалого пошуку форм і методів адаптації до сучасних надзвичайно жорстких умов існування організованих господарств. Практичний досвід України та інших країн наочно свідчить про те, що ефективність підприємницької діяльності ґрунтується на конкуренції і зовсім не гарантує успіх, незважаючи на різноманіття форм і способів «приспособлення» до інновацій. У зв'язку з цим велике значення набуває активізація досліджень теоретико-методологічних основ і практичних питань розвитку форм господарювання в багатокладній аграрній економіці. Значимість вирішення зазначеної проблеми підвищується у зв'язку з необхідністю вжиття невідкладних заходів щодо виведення аграрного сектора економіки з тривалої кризи. Стабілізація і поживлення сільськогосподарського виробництва, створення сприятливих умов для розвитку форм господарювання - це не тільки важливе економічне завдання, але і складна економічна проблема.

II. Постановка завдання

Стихийний характер структурних зрушень в економіці України в процесі реалізації реформ найбільш руйнівню проявився в продовольчому комплексі. За останні десятиліття в аграрному секторі країни відбулися значні зміни: сформувалося багатокладне сільське господарство з різноманіттям організаційно-правових форм, спостерігаються глибокі зміни в структурі виробленої продукції, у виробничій структурі підприємств, зросла значимість фермерських господарств та особистих підсобних господарств у виробництві сільськогосподарської продукції. Тому, в роботі ставитися завдання визначити засади підвищення ефективності інноваційного розвитку підприємництва в аграрному секторі України.

III. Результати

Пріоритетним напрямком соціально-економічного розвитку країни є підвищення ефективності аграрної економіки, раціональне використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами. На різних етапах розвитку сільського господарства були спроби розробити і чітко позначити умови, які забезпечували б ефективне ведення сільськогосподарського виробництва. В даний час багато підприємств, незалежно від їх правового статусу та форм власності, ведуть пошук способів і методів виробництва, які дозволили б стабілізувати і підвищити його ефективність. Основою стійкості розвитку сільського господарства є, перш за все, підвищення ефективності землеробства, оптимальне використання земельних ресурсів. Серед усього різноманіття природних ресурсів земля займає особливе місце, виступаючи в якості «загального засобу праці».

Саме недостатній рівень ресурсозабезпеченості аграрного сектору у поєднанні зі складним станом системи оподаткування та кредитування є сьогодні стримуючим чинником створення ефективного виробництва продукції сільськогосподарськими товаровиробниками різних форм господарювання в регіонах.

Серед пріоритетів Уряду та Міністерства аграрної політики є стимулювання фермерського руху та створення успішної моделі господарювання в Україні – формування ефективного та соціально відповідального власника на селі. Обов'язковими вимогами для фермерських господарств – отримувачів бюджетних коштів є:

- зареєстровані права на власність та/або користування земельною ділянкою;
- наявність до 500 га с/г угідь в обробітку та до 15 млн гривень річного обороту;
- ідентифікація та реєстрація сільськогосподарських тварин.

Потужний агросектор – запорука власної продовольчої безпеки, утримання лідируючих позицій в світовій торгівлі, а головне – основа розвитку українського села, яке поступово відновлюється. Доля агропродукування в структурі ВВП України становить 12%.

В «Державній цільовій програмі розвитку аграрного сектору економіки на період до 2021 року» визначено організаційно-економічні умови для ефективного, соціально спрямованого розвитку аграрного сектору економіки, стабільного забезпечення промисловості сільськогосподарською сировиною, а населення – високоякісною та безпечною вітчизняною сільськогосподарською продукцією, збільшення обсягів виробництва продукції з високою доданою вартістю, посилення присутності України на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства [1].

Сучасний період розвитку ринкових відносин в агропромисловому комплексі свідчить про те, що необхідно використовувати різноманітні форми господарювання, господарські уклади і організаційно-правові форми, які повинні відповідати мінливим умовам економічного розвитку і характером вирішуваних економічних завдань. Разом з тим, все більш очевидним стає факт, що в силу ряду особливостей малі форми господарювання в сільському господарстві повинні стати основою формування сучасної багатокладної економіки регіону.

Існуючі підходи до визначення ефективності бюджетної підтримки не дають об'єктивної узагальнюючої оцінки її впливу на результати виробництва в цілому для сільськогосподарських товаровиробників. Оцінюється або тільки частина всієї підтримки (субсидування витрат на добриво, лізинг і т.д.), або визначається тенденція зміни показників обсягів підтримки (їх зростання, зниження і т.д.). У той же час державна підтримка надає економічний і соціальний ефект, тому в бюджетній ефективності необхідно виділити показники, що враховують дані ефекти впливу.

В значній мірі це обумовлено сучасною аграрною політикою України, заснованою на концепції мінімізації, а то і взагалі ліквідацією фінансової підтримки сільського господарства, перетворення його на самофінансовану галузь.

Завдання раціонального використання державних коштів є в даний час одним з першочергових для забезпечення розвитку найважливіших сфер економіки, усунення інфраструктурних обмежень, підвищення ефективності використання природних ресурсів, модернізації сільськогосподарських організацій і розвитку високотехнологічних виробництв, забезпечення продовольчої безпеки України.

Удосконалення напрямів реалізації аграрної політики є обов'язковою умовою забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору України. Для вирішення даної проблеми перш за все необхідно перейти до комплексного характеру державної підтримки аграрного сектору, удосконалити кадрову політику на всіх рівнях управління АПК, знизити рівень диференціації бюджетної підтримки галузі в регіонах. При розробці стратегії управління галуззю слід враховувати те, що серед сільськогосподарських виробників сільськогосподарські організації ефективніше використовують бюджетну підтримку [3, с. 90].

Ефективність державної фінансової підтримки - це складна економічна категорія, яка показує максимальну виробничу віддачу від сукупності засобів і вигод, які одержуються сільгоспвиробниками та сільськими територіями безоплатно або на пільгових підставах з бюджету різних рівнів, а також від дії законодавчих та інших державних заходів, які забезпечують умови ефективного функціонування аграрного виробництва і життєдіяльності аграрних працівників.

Інноваційні процеси є найважливішими пріоритетами розвитку аграрного сектору в сучасних умовах і дозволяють вести безперервне оновлення виробництва на основі досягнень науки і техніки. Це складний динамічний процес, в якому проблеми пошуку більш ефективного використання фінансових ресурсів вирішуються технологічним освоєнням наукових відкриттів, винаходів і розробок. На нашу думку, при аналізі засад підвищення ефективності інноваційного розвитку підприємництва в аграрному секторі України необхідно дати оцінку бюджетної та соціальної ефективності.

Комерційна інноваційна ефективність визначається співвідношенням фінансових витрат і результатів, що забезпечують необхідну норму прибутковості.

Бюджетна ефективність визначається співвідношенням потоку і відтоку бюджетних коштів, пов'язаних з інноваційним проектом.

Соціальна ефективність - це співвідношення вартісної оцінки наслідків реалізації певного проекту в інших галузях національної економіки з вартістю проекту [3, с. 90].

До показників інноваційної ефективності відносять:

- коефіцієнт комерційної інноваційної ефективності визначається співвідношенням фінансових результатів і витрат, що забезпечують необхідну норму прибутковості;
- коефіцієнт бюджетної інноваційної ефективності визначається співвідношенням потоку і відтоку бюджетних коштів, пов'язаних з інноваційним проектом;
- коефіцієнт соціальної інноваційної ефективності - це співвідношення вартісної оцінки наслідків реалізації певного проекту в інших галузях національної економіки з вартістю проекту.

На ефективність аграрного виробництва впливає ціла система взаємопов'язаних чинників, які через елементи виробництва, інші структури впливають на розвиток аграрного сектору.

На ефективність інноваційного розвитку підприємництва в аграрному секторі впливають такі чинники:

- ресурсні (природні, земельні, трудові, матеріально-технічні, фінансові, інформаційні);
- соціально-економічні (прогнозування і планування, економічні відносини, економічне стимулювання, соціальний розвиток села, кадри);

- організаційні (організаційно-виробнича структура, функції, організація праці, оперативне управління та контроль, інформаційне забезпечення);

- політичні та правові (аграрна наука, зовнішньоекономічна діяльність, державні, регіональні і місцеві нормативні акти та ін.) [4, с. 52].

Основними напрямками вдосконалення організаційного (внутрішньогосподарського) механізму, покликаного стимулювати підвищення ефективності інноваційного розвитку підприємництва в аграрному секторі України, є:

- більш тісна прив'язка систем оплати праці до кінцевих результатів виробництва;

- розвиток внутрішньогосподарського розрахунку колективів структурних підрозділів, посилення їх зацікавленості в кінцевих результатах діяльності.

В цілому система внутрішньогосподарських відносин в більшості організацій аграрного сектору не залежить від організаційно-правової форми та будується на таких положеннях:

- формування і розподіл доходу і прибутку відбувається на рівні підприємства, і вирішальне значення в прийнятті рішень мають власники, які складають незначну частину працюючих;

- продукція та послуги оцінюються за фактичними цінами реалізації, а витрати виробництва - за сформованими витратами на ресурси;

- підрозділи забезпечуються ресурсами у відповідності з виробничою програмою.

Сьогодні ситуація в аграрному секторі вимагає швидких технологічних змін, прискореного технічного переозброєння, заснованого на впровадженні кращих технологій: ресурсозберігаючих, економічно ефективних і екологічно чистих. Стратегія розвитку аграрного сектору, як і країни в цілому, повинна спиратися на одне з наших основних конкурентних переваг - реалізацію людського потенціалу, найбільш ефективно застосування знань і умінь людей для постійного поліпшення технологій, економічних результатів, життя суспільства в цілому, а зокрема - забезпечення життєдіяльності сільської місцевості.

Для цього необхідно удосконалювати підготовку кадрів, створювати умови для безперервної професійної освіти, формувати інтегровані освітні установи всіх рівнів. Даний аналіз свідчить про недостатній рівень реалізації аграрної політики, про необхідність внесення істотних змін в систему державного управління аграрного сектору. Удосконалення засад реалізації аграрної політики є обов'язковою умовою забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору України. Для вирішення даної проблеми, перш за все, необхідно перейти до комплексного характеру державної підтримки аграрного сектору, удосконалити кадрову політику на всіх рівнях управління АПК, знизити диференціацію бюджетної допомоги галузі по регіонах та всередині них. При розробці стратегії управління галуззю слід враховувати, що серед сільськогосподарських товаровиробників сільськогосподарські організації ефективніше використовують бюджетну підтримку і мають найбільш високі економічні показники.

На підставі вищевикладеного нами пропонується у сфері фінансової підтримки: розмежувати державну підтримку окремо сільськогосподарських організацій і малих форм господарювання; в частині фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників на регіональному рівні необхідно ввести пряму підтримку в цілому по галузі рослинництва і тваринництва. Для господарства важливо підвищувати рентабельність всього виробництва та кожної галузі. Організація може отримувати субсидії за договором з державними органами рівномірно (шокварталу) і витрачати ці кошти тоді, коли йому потрібно: на підготовку і проведення польових робіт, придбання кормів, будівництво ферм і т.д.

Існуючий механізм отримання субсидій тісно пов'язаний з часом реалізації продукції. Своєчасне отримання субсидій зменшує потребу в кредитах, тому державне бюджетне фінансування треба залишити за напрямком лізингу сільськогосподарської техніки та соціального розвитку села.

В сфері ціноутворення необхідно поширити закупівельні інтервенції на основні, найбільш значущі види сільськогосподарської продукції, змінити їх механізм, маючи на увазі, що такі інтервенції повинні проводитися за гарантованими, а не біржовими цінами.

У сфері оподаткування потрібно встановити додаткові пільги при направленні коштів на модернізацію і освоєння інноваційних технологій, проведення прикладних наукових розробок для цілей виробництва, розвиток інфраструктури ринку, здійснення витрат капітального характеру на екологізацію агропромислового виробництва.

Всі ці пропозиції будуть сприяти зростанню прибутковості підприємництва в аграрному секторі, що позитивно відіб'ється на рівні життя, перш за все сільського населення, забезпеченні продовольчої безпеки країни, підвищенні її престижу в світі. Необхідно зробити все, щоб не були перекреслені довгострокові плани сільських жителів, які працюють на землі, щоб ефективно працювали ресурси, вкладені в майбутнє аграрного сектору.

В даний час одна з головних проблем при визначенні розмірів бюджетного фінансування аграрного сектору, як на державному, так і на регіональному рівні, є те, що в регіонах не проводяться необхідні економічні обґрунтування віддачі виділених коштів, не розраховуються показники бюджетної ефективності, немає конкретних методик визначення нормативів субсидій для розширеного і простого відтворення.

IV. Висновки

Найбільш розвиненими формами господарювання в аграрному секторі України є акціонерні товариства і товариства з обмеженою відповідальністю. Вони входять в другу категорію з хорошим фінансовим станом. Для того, щоб зазначені організаційно-правові форми отримали вищу оцінку і могли увійти в категорію з найкращими фінансовими результатами, їм необхідно: проводити всебічний аналіз своєї діяльності для пошуку невикористовуваних резервів; грамотно проводити маркетингову політику, планувати і прогнозувати

можливості кооперації з переробними і збутовими підприємствами; використовувати фінансову підтримку з метою зміцнення їх виробничої діяльності; покращувати структуру виробництва, ліквідувати збиткові галузі, посилити розвиток вигідних на даному етапі виробничих галузей; визначати можливі варіанти погашення кредиторської заборгованості на основі існуючих пільг, відрахувань і кредитів, продажу надлишкового майна, використання орендних відносин.

На підставі проведеного аналізу необхідно систематизувати основні проблеми, що стримують інноваційний розвиток підприємництва в аграрному секторі України: нестача фінансових коштів в початковій стадії формування кооперативів; недостатня взаємодія структур національного рівня при формуванні кооперативів; недостатня інформованість населення про суть діяльності кооперативів та можливості їх організації в рамках державних програм; низький рівень державної підтримки кооперативів, недосконалість законодавства, недостатнє бюджетне фінансування; відсутність державних програм щодо розвитку кластерів в аграрному секторі.

Література.

1. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.

2. Гуторов А. О. Інноваційний потенціал розвитку аграрного сектора економіки / А. О. Гуторов // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2018. - № 3(2). - С. 183-192.

3. Крючко Л. С. Розвиток кооперації та інтеграції як інноваційний складник забезпечення ефективності аграрного сектору економіки / Л. С. Крючко // Бізнес-навігатор. - 2017. - Вип. 4-1. - С. 89-92.

4. Лівінський А. І. Державне управління у сучасній реновації аграрного виробництва / А. І. Лівінський // Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - № 10. - С. 51-55.

References.

1. The official site of the Ministry of Agriculture and Food of Ukraine, available at: <http://www.minagro.gov.ua>. (Accessed 5 March 2019).

2. Hutorov, A. O. (2018) "Innovation potential development of the agrarian sector of economics", *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 3(2), pp. 183-192.

3. Kriuchko, L. S. (2017) "The development of the cooperation and the integration of the cooperation of the agrarian sector of the economy", *Biznes-navihator*, vol. 4-1, pp. 89-92.

4. Livins'kyj, A. I. (2018) State administration in modern renovation of agricultural production, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 51-55.

Стаття надійшла до редакції 05.03.2019 р.